

Ξενοφάνης, «θεϊκή σφαίρα» και ανθρώπινη γνώση (Αγγελική Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας)

/ [Πεμπουσσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ο Ξενοφάνης, «βαδίζοντας» επάνω στο πρότυπο του Ησίοδου, «αποκλίνει από τις θεωρίες των φυσικών φιλοσόφων, αναζητώντας μια ενιαία αρχή στη θεϊκή σφαίρα και όχι στην ύλη, όπως ο Θαλής».

Για τον φιλόσοφο, η ανθρώπινη γνώση, έτσι ακριβώς όπως την αντιλαμβανόμαστε εμείς σήμερα με την εμπειριστική υφή της, «θεωρείται περιορισμένη και

αμφισβητήσιμη».^[1] Σύμφωνα με τον Ξενοφάνη σχετικά με όλα τα πράγματα υπάρχουν μόνο γνώμες^[2] και κανένας άνθρωπος δε μπορεί να γνωρίζει την «πλήρη αλήθεια» για τους Θεούς.^[3] Ο Θεός του Ξενοφάνη, δεν μπορεί να γίνει κατανοητός από τον άνθρωπο, λόγω του μόνιμου κατά κάποιον τρόπο προβλήματος της γνώσης. «Όμως οι άνθρωποι εν αντιθέσει με την Ησιόδεια ιδέα, η οποία τους θέλει απόλυτα εξαρτημένους από τους Θεούς, εδώ έχουν τη δυνατότητα να προσπαθούν για το καλύτερο σταδιακά».^[4]

Επιπροσθέτως ο φιλόσοφος υπήρξε επικριτικός απέναντι στην «ανθρωπομορφική παράσταση των Θεών», ξεπερνώντας έτσι σε μεγάλο βαθμό την στατικότητα και την ακαμψία των αντιλήψεων της εποχής.^[5] Σύμφωνα με τον Βέικο, «η θεολογία του Ξενοφάνη φαίνεται σαν ένα ρεύμα που ξεφεύγει από την κυρίως πορεία της ελληνικής σκέψης» και οδηγείται σε έναν Θεό «που είναι σύμφυτος με τον κόσμο».^[6] Στο σημείο αυτό όπως παρατηρεί ο Βέικος σχετικά με την κοσμολογική αντίληψη του φιλοσόφου, σε αντίθεση με το άπειρο του Αναξίμανδρου και τον αέρα του Αναξίμενη που είναι συνυφασμένα με μια «αιώνια κίνηση», ο Θεός του Ξενοφάνη είναι «ακίνητος».^[7] Εν κατακλείδι, ο Ξενοφάνης «δεν εναντιώνεται στην έννοια του θείου, αλλά στην εικόνα που προβάλλεται μέσα από την επική ποίηση. Αντίθετα, προωθεί την ιδέα μιας κοινής λατρείας για όλους τους ανθρώπους, η οποία ήδη βρίσκεται – εν σπέρματι- στα έργα του Ομήρου: οι Έλληνες και οι Τρώες έχουν τους ίδιους θεούς».^[8]

^[1] Φωτεινή Κομνηνού, ό.π.

^[2] Ι. Καλογεράκος, Π. Θανασάς, ό.π., σ. 52.

^[3] Ευαγγελία Μαραγγιανού-Δερμούση, ό.π., σ. 115.

^[4] Φωτεινή Κομνηνού, ό.π.

^[5] Ευαγγελία Μαραγγιανού-Δερμούση, ό.π., σ. 109. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί πως η αντίθεση του Ξενοφάνη στον ανθρωπομορφισμό των Θεών έγκειται απέναντι στην πάγια τακτική του Ομήρου και του Ησίοδου βλ. σχετικά Θεόφιλος Βέικος, Οι Προσωκρατικοί, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995, σ. 66. Στην πολυθεϊστική ερμηνεία του Ομήρου, η ιστορία παρουσιάζεται σαν ένα προϊόν της θείας βούλησης και στον Ησίοδο, οι Θεοί κατευθύνουν ως την τελευταία λεπτομέρεια την ανθρώπινη ζωή. Βλ. Ευαγγελία Μαραγγιανού-Δερμούση, Ο πρώιμος ελληνικός στοχασμός, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1987, σσ. 89, 96.

^[6] Θεόφιλος Βέικος, ό.π., σ. 63.

[\[7\]](#) Ό.π.

[\[8\]](#) Α. Κελεσίδου, *Η Φιλοσοφία του Ξενοφάνη*, εκδόσεις Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1996, σ. 72.

[συνεχίζεται]

Το παρόν κείμενο είναι το δεύτερο μέρος άρθρου της Αγγελικής Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σχετικά με τις αντιλήψεις των Προσωκρατικών φιλοσόφων για τον Θεό.

Το προηγούμενο μέρος του άρθρου μπορείτε να το διαβάσετε [εδώ](#)

Στο άρθρο παρουσιάζεται η εξέλιξη του θεολογικού στοχασμού στην αρχαία Ελλάδα, έτσι ακριβώς όπως αυτός αποτυπώθηκε στη σκέψη των προσωκρατικών φιλοσόφων και παρουσιάζονται εκείνα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσέδωσαν στην μετέπειτα φιλοσοφική σκέψη έναν ιδιαίτερο «χαρακτήρα», ο οποίος «σφυρηλατήθηκε» στην πλατωνική, αριστοτελική, στωική και επικούρεια φιλοσοφία, για να καταλήξει στη σύζευξή του με τον χριστιανισμό.